

Nr 154.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående åtgärder för beredande av ökade möjligheter att indraga lärartjänster vid folkskoleväsendet; given Stockholms slott den 24 februari 1933.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts,
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Arthur Engberg.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 24 februari 1933.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden UNDÉN, NOTHIN, SCHLYTER, WIGFOSS, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Departementschefen, statsrådet Engberg, anför här efter:

I en till 1932 års riksdag avlåten proposition, nr 77, förelade Kungl. Maj:t riksdagen, bland annat, vissa förslag till ändringar i folkskolestadgan och i stadgan angående folkundervisningen i Stockholm. Dessa ändringar avsågo att bereda skoldistriktet ökade möjligheter att vid minskning av barnantalet indraga skolor och skolavdelningar. Beträffande den närmare motiveringen för dessa förslag liksom ock i avseende på deras innehåll tillåter jag mig hänvisa till nämnda proposition. Jag vill här allenast erinra, att förslagen i det väsentliga inneburo beredande av ökade

möjligheter att förflytta folk- och småskollärare inom skoldistriktet och att vid vakanser indraga obehövlige lärartjänster. Förslagen inneslöto också vissa bestämmelser om undervisning av barn i annat skoldistrikt än det, barnet tillhör, m. m.

I skrivelse nr 132 förklarade sig riksdagen intet hava att erinra emot i propositionen föreslagna författningsändringar. Emellertid anhöll riksdagen, i anknytning till vissa av dåvarande departementschefen gjorda uttalanden och i anledning av väckta motioner, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa skyndsamt utredning angående stadgande av skyldighet för lärare vid folk- och småskolor att låta sig förflyttas från ett skoldistrikt till ett annat ävensom så vitt möjligt för 1933 års riksdag framlägga utredning och förslag i ämnet. I riksdagens berörda skrivelse anfördes bland annat följande:

Mot vad Kungl. Maj:t föreslagit i fråga om ökade möjligheter att förflytta lärare synes i och för sig intet vara att erinra. Det kan emellertid icke bestridas, att förslaget i denna del är av ganska ringa praktisk betydelse. Någon möjlighet till förflyttning av lärare från ett skoldistrikt till ett annat lämnas icke, och, vad beträffar förflyttning inom samma skoldistrikt, inskränker sig det nya till att folkskolinspektören tillerkännes initiativrätt i dessa ärenden, att i landsbygdsdistrikt, där 1930 års lag om skolstyrelse icke är tillämplig, beslutanderätten tillägges skolrådet i stället för kyrkostämman¹ samt att lärare hädanefter icke skola anställas såsom ordinarie vid viss skola utan såsom ordinarie inom distriktet med tjänstgöring tills vidare vid viss skola. Dessa ändringar innebära visserligen förbättringar, men några mera verksamma rationaliseringsmedel utgöra de icke. Genom att de begränsats till ett och samma distrikt erhålla de endast en mycket ringa räckvidd.

Departementschefen framhåller själv, att en godtagbar lösning av problemet om flyttning av lärare mellan distriktet innesluter betydande möjligheter till en smidig anpassning av folkskoleväsendet efter förefallande behov. Han anser dock en sådan lösning av frågan möjlig endast i samband med en blivande lönereglering. Tanken på att stadga flyttningsskyldighet av nu avsedd innebörd för lärare, som hädanefter vinna ordinarie anställning, avvisas av departementschefen, då härigenom lärarna skulle komma att uppdelas i två kategorier med sinsemellan väsentligt olika rättsställning.

Även riksdagen har den uppfattningen, att en sådan utvidgning av lärarnas flyttningsskyldighet, varigenom den ovillkorliga bundenheten vid visst distrikt hävdes, skulle avlägsna ett av de svåraste hindren för ifrågasatt rationaliseringssträvanden. En lösning av frågan på denna väg måste givetvis medföra ett försvagande i viss mån av lärarnas rättsliga ställning och likaledes ett ingrepp i den kommunala självstyrelsen. Man bör därför här gå fram med stor försiktighet. Enligt riksdagens mening har dock utvecklingen numera nått därhän, att det icke längre låter sig göra att utan vidare tillbakavisa kravet på åtgärder i denna riktning.

Riksdagen kan emellertid icke följa motionerna I: 293 och II: 427 samt

¹ I sådana distrikt, där nämnda lag är tillämplig, tillkommer redan nu beslutanderätten folkskolestyrelsen.

I: 298, då i dessa motioner påyrkas ett riksdagens omedelbara beslut i ämnet. Detta ej endast därför, att riksdagen anser åtskilliga anmärkningar kunna riktas mot de i motionerna framställda förslagen till bestämmelser, såsom, beträffande motionerna I: 293 och II: 427, att det icke lär rimligen kunna ifrågakomma att försätta en befattningshavare i det osäkerhetstillstånd, som skulle bliva följden, om vid hans anställning knötes ett villkor av den obestämda innebörd, dessa motioner synas avse, samt, i fråga om motionen I: 298, att det näppeligen kan anses stå i god överensstämmelse med den hänsyn, de svenska statsmakterna pläga visa skälighets- och billighetssynpunkter, att för redan anställda ordinarie lärare göra den sedan flera år utgående förmånen av provisorisk avlöningsförbättring beroende av lärarnas underkastelse under flyttningsvillkoret. Dylika brister i nämnda förslag skulle måhända genom lämpliga ändringar eller tillägg kunna avlägsnas. Men vad som framför allt gör, att riksdagen icke kan omedelbart avgöra denna fråga, är, att densamma innesluter ett flertal väsentliga spörsmål, som tarva närmare utredning och ett ingående övervägande, innan saken kan anses mogen att av riksdagen definitivt prövas. Sålunda måste först och främst flyttningskyldighetens omfattning och innebörd noggrant fixeras. Bland annat bör det klargöras, huruvida och i vilken utsträckning lärare, som innehar anställning vid skola av högre skolform, skall vara skyldig underkasta sig förflyttning till lägre skolform, ävensom vilken betydelse, som eljest bör tillmätas avsevärda skiljaktigheter med hänsyn till tjänstgörings- och övriga levnadsförhållanden på de olika orterna. Frågan, huruvida flyttningskyldigheten bör territoriellt begränsas, och, om så befinnes böra ske, huruvida, såsom föreslås i motionen I: 298, länet eller möjligen stiftet eller annat område skall komma i fråga, är jämväl förtjänt av närmare begrundande. Vidare måste själva det tekniska förfaringssättet vid förflyttningen övervägas. Därvid framställa sig sådana frågor som huruvida skol-distrikten skola ställas helt utom inflytande på proceduren eller om deras medverkan i en eller annan form kan tänkas; vilken myndighet, som lämpligen bör anförtros att handlägga dessa ärenden o. s. v. De nu anförda exemplen torde tillräckligt belysa behovet av ytterligare utredning innan riksdagen fattar ståndpunkt i ämnet. Denna utredning synes riksdagen böra göras så allsidig som möjligt. Utredningen bör alltså ej endast taga sikte på de spörsmål, riksdagen här ovan såsom exempel framdragit, utan den bör i möjligaste mån beakta alla de förhållanden, som överhuvudtaget kunna äga betydelse i detta sammanhang, vare sig de angå statens eller kommunernas eller lärarnas intressen. Eventuellt kan det vid utredningens även nödvändigt att taga hänsyn till skatteutjämningsberedningens pågående arbete, i vad det berör förevarande område. Synnerligen önskvärt är, att utredningen bedrivs med skyndsamhet, så att dess resultat så vitt möjligt må kunna föreläggas 1933 års riksdag.

Kungl. Maj:t har sedermera genom beslut den 30 december 1932 (nr 582) och den 20 januari 1933 (nr 12) utfärdat kungörelser om ändrad lydelse av folkskolestadgan, respektive stadgan angående folkundervisningen i Stockholm.

Sedan Kungl. Maj:t genom beslut den 14 juli 1932 bemyndigat chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla sakkunniga för utredning av den i riksdagens skrivelse berörda frågan, beslöt dåvarande departements-

chefen den 22 juli 1932 att såsom sakkunniga tillkalla ledamoten av riksdagens andra kammare, riksgäldsfullmäktigen G. H. Andersson, Rasjön, undervisningsrådet J. E. Engvall, ordföranden i Sveriges folkskolläraryförbund, överläraren M. N. Liander, ledamoten av riksdagens andra kammare, hemmansägaren E. E. Lindmark samt direktören i svenska landskommunernas förbund J. A. Zander.

De sakkunniga hava den 17 december 1932 avgivit betänkande med förslag i ämnet (statens offentliga utredningar: 1933: 5).

I det att jag beträffande den närmare motiveringen till de sakkunnigas förslag vill hänvisa till sagda betänkande, anhåller jag nu endast att få redogöra för det resultat, vari deras utredning utmynnat.

De sakkunniga framlägga följande förslag till bestämmelser rörande begränsning i vissa fall av ansökningsrätten till lärartjänster vid folk- och småskolor.

1. Det åligger varje skolråd att inom tre månader, efter det kungörelse härom trätt i kraft, hava undersökt, huruvida inom skoldistriktet finnes lärartjänst, som skulle kunna indragas, därest tjänstens innehavare avginge. Sådan undersökning rörande skolväsendet skall ånyo företagas inom visst skoldistrikt, då skolrådet finner anledning härtill, eller då skolöverstyrelsen efter framställning från vederbörande folkskolinspektör där- om förordnar. Vid här ovan omförd undersökning skall skolrådet jämväl taga under övervägande, huruvida antalet behöfliga lärartjänster lämpligen bör nedbringas genom anordnande av skolskjutsar, skolbarns inackordering eller hänvisning till skola inom annat skoldistrikt.

2. Med ledning av den verkställda utredningen uppgör skolrådet förslag rörande antalet inom skoldistriktet behöfliga lärartjänster. Sedan skolrådet inhämtat vederbörande folkskolinspektörs yttrande över förslaget, upptager skolrådet ärendet till ytterligare handläggning. Därvid iakttagas, att, om skolrådet och folkskolinspektören icke enas, ärendet skall av skolrådet underställas skolöverstyrelsens avgörande. Äro skolrådet och folkskolinspektören ense, skall i skolrådets protokoll angivas antalet inom skoldistriktet behöfliga lärartjänster av olika slag samt i förekommande fall antalet dylika tjänster, vilka kunna indragas. Utdrag av det justerade protokollet tillställas omedelbart folkskolinspektören.

Sedan ärendet slutbehandlats av skolrådet och i förekommande fall även av skolöverstyrelsen, bör lärarkåren av skolrådet underrättas om resultatet av undersökningen samt, i händelse att tjänster kunna indragas, erinras om den särställning i fråga om ansökningsrätt till vissa tjänster, lärarna inom distriktet erhållit.

3. Folkskolinspektören skall upprätta och föra förteckning, upptagande dels de inspektionsområdet tillhörande skoldistrikt, inom vilka enligt den verkställda undersökningen antalet lärartjänster kan minskas, dels ock antalet övertaliga lärartjänster av olika slag inom vart och ett av ifrågasvarande skoldistrikt. Avskrift av denna förteckning tillställs skolöverstyrelsen, hos vilken även ändringar i förteckningen anmälas.

4. Då jämlikt § 19 folkskolestadgan tjänst skall kungöras ledig, skall skolrådet från vederbörande folkskolinspektör inhämta, huruvida inom inspektionsområdet finnes skoldistrikt, inom vilket tjänst av ifrågasvarande

slag kan indragas. Är detta fallet, lämnar folkskolinspektören uppgift å dessa skoldistrikt. Skolrådet kungör därefter tjänsten ledig till ansökan för ordinarie och tills vidare anställda lärare från de av folkskolinspektören uppgivna skoldistrikt. Ordinarie lärartjänster vid småskola, tjänster för lärare med anställning tills vidare vid mindre folkskola eller såsom biträdande lärare vid folkskola skola i detta sammanhang betraktas såsom tjänster av samma slag.

5. Lärartjänst må kungöras ledig utan i punkt 4 föreskriven begränsning av ansökningsrätten:

a) om folkskolinspektören meddelat, att det inom inspektionsområdet icke finnes skoldistrikt med övertaliga lärartjänster av ifrågavarande slag,

b) om lärartjänsten är i föreskriven ordning förenad med organist-, klockar- eller kyrkosångarbefattning samt

c) om skolöverstyrelsen, då särskilda skäl sådant föranleda, därtill lämnat medgivande.

6. Hava två eller flera behöriga sökande anmält sig till tjänst med begränsad ansökningsrätt enligt punkt 4, skall förslag upprättas och val ske med iakttagande i tillämpliga delar av vad därom föreskrives i folkskolestadgan.

7. Anmäler sig endast en behörig sökande, och vill skolrådet icke låta sig därmed nöja, eller ingen behörig sökande, skall skolrådet anmäla förhållandet för skolöverstyrelsen, som har att besluta, hur med tjänstens tillsättande skall förfaras. Därvid må överstyrelsen även kunna bestämma, att tjänsten skall kungöras ledig med ansökningsrätt jämväl för lärare från sådana i något annat av överstyrelsen angivet inspektionsområde belägna skoldistrikt, inom vilka antalet lärartjänster av ifrågavarande slag kan minskas.

8. Anser skolöverstyrelsen, att bristen på tillräckligt antal sökande till tjänst, som ledigförklarats med begränsad ansökningsrätt, beror därpå, att tjänsten är särskilt oförmånlig, må överstyrelsen kunna hos Kungl. Maj:t hemställa om beviljande av visst belopp av statsmedel såsom gottgörelse för flyttningkostnader m. m. åt lärare, som efter ansökan erhåller tjänsten. Har sådant belopp beviljats, skall tjänsten med angivande av statsbidragets storlek ånyo kungöras ledig för lärare från de skoldistrikt, som av skolöverstyrelsen jämlikt punkt 7 bestämmas.

9. Anmäla sig icke minst två behöriga sökande, då tjänst jämlikt bestämmelserna i punkterna 7 eller 8 ånyo förklarats ledig, må skolrådet äga att kungöra tjänsten ledig utan begränsning av ansökningsrätten.

10. Då tjänst förklarats ledig med ansökningsrätt endast för lärare från vissa av vederbörande folkskolinspektör uppgivna skoldistrikt inom samma inspektionsområde, som det tjänsten tillhör, skola dessa skoldistrikt angivas i kungörelsen. Har den begränsade ansökningsrätten genom beslut av skolöverstyrelsen utsträckts även till lärare från annat inspektionsområde, skola de av överstyrelsen bestämda inspektionsområdena angivas i kungörelsen. Sökande till tjänst med begränsad ansökningsrätt i annat inspektionsområde än det, inom vilket han är anställd, skall till ansökan utom eljest erforderliga handlingar även foga av vederbörande folkskolinspektör utfärdat intyg därom, att antalet lärartjänster av ifrågavarande slag enligt i vederbörlig ordning verkställd undersökning kan minskas inom det skoldistrikt, där den sökande är anställd. Sådant intyg må icke vara utfärdat tidigare än två månader före ansökningstidens utgång.

Kungörelse enligt bestämmelserna här ovan av ledig lärartjänst skall utom i den tidning, i vilken officiella meddelanden offentliggöras, införas i de facktidningar, som av skolöverstyrelsen bestämmas.

I ärendet har *skolöverstyrelsen* den 7 februari 1933 avgivit yttrande. Skolöverstyrelsen bifogar yttranden av *statens folkskolinspektörer*, av *Sveriges allmänna folkskolläraryörening*, av *Sveriges folkskolläraryörebund* samt av *städernas folkskolinspektörsförbund*. I avseende på nyssnämnda yttrandens innehåll tillåter jag mig hänvisa till handlingarna i ärendet, i den mån detta icke framgår av nedanstående av skolöverstyrelsen gjorda sammanfattning.

I yttrandet anför skolöverstyrelsen i huvudsak följande:

Den övervägande delen av dem, som yttrat sig i detta ärende, ger uttryck åt den uppfattningen, att särskilda åtgärder i den riktning, som de sakkunniga föreslagit, i syfte att åstadkomma indragning av lärartjänster, vilka under nuvarande förhållanden böra betraktas som överflödiga, måste anses vara av behovet påkallade. Allmänt uttalas och tillfredsställelse med den princip, som lett de sakkunniga vid förslagets utarbetande, nämligen att utan anlitan av tvångsförflyttning av lärare söka möjliggöra åtgärder, genom vilka en avveckling av övertaliga lärarkrafter skulle kunna omedelbart påbörjas. Endast 5 folkskolinspektörer hava funnit så starka betänkligheter mot de föreslagna bestämmelserna, att de yttra sig i avstyrkande eller närmast avstyrkande riktning. Några inspektörer i de nordligare inspektionsområdena framhålla, att de sakkunnigas förslag för dessa traktors vidkommande saknar betydelse, enär skoldistriktet i allmänhet på grund av sin storlek hava en så talrik lärarpersonal, att, när en tjänst blir överflödig, indragning i vanliga fall är möjlig genom transport inom distriktet.

I obetingat tillstyrkande riktning uttala sig 12 folkskolinspektörer, under det 35 ifrågasätta mer eller mindre ingripande förändringar, kompletteringar eller jämkningar i de sakkunnigas förslag.

En del av anmärkningarna grundas företrädesvis på den rätt allmänt omfattade meningen, att hela det *tillvägagångssätt*, som de sakkunniga föreslå för dels utvärdering av antalet överflödiga lärartjänster, dels sättet för deras ledigkuningörande och besättande, är för omständligt samt kommer att bli tidsödande och dyrbart. Det framhålles, att folkskolinspektören borde äga att, när anledning förefunnes, påkalla förnyad undersökning rörande lärarbehovet utan att för sådant ändamål göra framställning hos skolöverstyrelsen, att vid annonsering av tjänst med begränsad ansökningsrätt namnen på de distrikt, vilkas lärare ägde rätt att anmäla sig som sökande, ej borde behöva utsättas, enär dessa lärare redan enligt punkt 2) blivit av vederbörande skolråd underrättade om sin särställning i fråga om ansökningsrätt, att, om ingen eller blott *en* sökande anmält sig, tjänsten borde i vanlig ordning utannonseras för sökande från hela riket, att eventuellt hänvändelse till skolöverstyrelsen skulle göras blott i det fall, att *en* sökande anmält sig, och att val efter ledigkuningörande med begränsad ansökningsrätt ej borde behöva äga rum, så framt icke minst *tre* sökande anmält sig. Under det ett flertal inspektörer uttala sitt gillande av förslaget, att inspektionsområdet skall utgöra den enhet, inom vilken ansökningsrätten för lärare å överflödiga tjänster skall vara be-

gränsad, finna andra denna enhet alltför liten och mena, att flera inspektionsområden, exempelvis 3 eller 4, böra sammanslås till grupper, och att inom sålunda bildade områden begränsad ansökningsrätt redan från början skulle tillkännagivas. Därigenom skulle bestämmelsen i punkt 7 rörande utvidgning i visst fall av ansökningsrätten till jämväl lärare från inom annat av skolöverstyrelsen angivet inspektionsområde belägna skoldistrikt med överflödiga lärartjänster bliva obehöfliga och tillvägagångssättet i någon mån förenklas.

I fråga om de *verkningar*, som kunna förväntas av de föreslagna bestämmelserna, göres i stort sett gällande, att genom dem det åsyftade ändamålet, som är att inom relativt kort tid få de övertaliga lärarkrafterna absorberade på platser, där de behövas, nog torde kunna ernås. I några yttranden finner man dock uttryck för den uppfattningen, att även utan några extra åtgärder det missförhållande, man nu vill rätta, inom jämförelsevis kort tid skall vara ur världen, en uppfattning, som bland annat vill stödja sig på de av sakkunniga lämnade uppgifterna angående antalet ärligen lediga lärartjänster.

Men även om sålunda de allra flesta, som yttrat sig i ärendet, erkänna de föreslagna bestämmelserna — med angivna modifikationer — såsom lämpliga med hänsyn till det avsedda resultatet, uttala många sina betänkligheter beträffande vissa andra verkningar, som bestämmelserna i realiteten skulle komma att medföra. Dessa betänkligheter gälla dels sådana skoldistrikt, som hava ett särskilt välordnat skolväsen och dels den obefordrade, vikarierande eller extra ordinarie lärarpersonalen. De ifrågasatta skoldistriktet — vanligen städer och större samhällen — vilka offrat mycket på sitt skolväsen och gjort detta icke minst med tanke på att söka förvärva dugliga och välmeriterade lärare, skulle nu bliva nödsakade att välja mellan ett fåtal sökande med måhända ytterst svaga meriter och, efter mångårig tjänstgöring i någon av de sämre landsbygdsskolformerna, utan nämnvärda förutsättningar att med framgång uppehålla undervisningen i en högtstående stadsskola. Och samtidigt bleve vid samma skola anställda dugliga extra ordinarie lärare, som kanske i många år avvaktat tillfälle att vinna ordinarie anställning, berövade de beföringsmöjligheter, som de hittills förmenat sig äga.

Till motverkande av dessa i och för sig icke önskvärda följder av den begränsade ansökningsrätten framställas i yttrandena vissa förslag. Sålunda ifrågasätter en folkskolinspektör en kompletterande bestämmelse av innehåll, att skoldistriktet, när de sökande äro till meriter underlägsna distriktets egna extra ordinarie lärare, må kunna ha möjlighet att efter skolöverstyrelsens prövning få ledigförklara tjänst på nytt med fri ansökningsrätt. En annan inspektör föreslår, att åtskillnad göres mellan stads- och landsbygdskoladistrikt, och att särskilda bestämmelser, analoga med de nu föreliggande, utarbetas för stadsskoldistriktet med stiftet som enhet. I ett par yttranden — särskilt från stadernas folkskolinspektörsförbund — framhålles, att det förhållandet, att inom ett skoldistrikt under längre tid anställda välmeriterade extra ordinarie lärare finnas, bör kunna betraktas som giltigt skäl för skolöverstyrelsen att jämlikt förslaget punkt 5 c) medgiva fri ansökningsrätt vid uppkommande ledighet. En förslagsställare anser, att lärare över en viss ålder, exempelvis 50 år, icke böra få söka tjänst med begränsad ansökningsrätt. Och styrelserna för de båda lärarorganisationer, som yttrat sig i ärendet, vilja ifrågasätta, att lärare

på överflödiga tjänster sättas på indragningsstat eller pensioneras i förtid, exempelvis vid 55 år.

I övrigt innehålla yttrandena en del smärre erinringar och förslag. Sålunda betvivla ett par inspektörer nyttan av gottgörelse för flyttningskostnader, när kungörelse härom samtidigt blir ett tillkännagivande om tjänstens oförmånliga beskaffenhet. En inspektör anser däremot, att flyttningshjälp under alla förhållanden bör lämnas. Vidare hävdas i enstaka yttranden att annonsering i *en* facktidning bör vara nog, att ortstidningar även böra ifrågakomma, och att skolstyrelserna själva böra få bestämma, vilka facktidningar de vilja anlita. Det framhålles även av en inspektör, att kungörelse icke med nödvändighet borde behöva ske genom annonsering i vissa tidningar utan även på annat sätt kunna delgivas skolråd och lärare i distrikt, där lärare med rätt till begränsad ansökning finnes anställd. En norrlandsinspektör påpekar, att, med hänsyn till finskspråkiga skoldistrikt, bestämmelserna böra formuleras så, att dessa distrikt icke tvingas att mottaga småskollärarinnor, vilka ej behärska finska språket. Slutligen uttalas från några håll önskvärdheten av normerande bestämmelser rörande *minimiantalet* barn i läraravdelningar till ledning för åtgärders vidtagande i fråga om sammanslagningar av avdelningar med alltför ringa barnantal.

Starkt betonas av ett flertal inspektörer, att åt de föreslagna bestämmelserna bör givas en *provisorisk* karaktär. Det framhålles, att provisoriet bör bliva så kortvarigt som möjligt, förslagsvis nämnes i ett yttrande 2 eller 3 år.

För egen del framhåller skolöverstyrelsen till en början, att de förslag till nya bestämmelser rörande tillsättningsåtgärder i fråga om folk- och småskollärartjänster, som de sakkunniga framlagt, icke i och för sig kunna anses vara ägnade att i alla avseenden främja skolans pedagogiska intressen liksom ej heller de enskilda skoldistriktens intressen i fråga om det lokala skolväsendet. Syftet med dessa bestämmelser är att förbehålla de lärartjänster, som under en tid framåt komma att förklaras lediga åt en begränsad kategori av sökande, nämligen åt lärare inom sådana skoldistrikt, vilka vid verkställd undersökning befunnits hava flera lärarkrafter än som måste anses behövlige. Genom en dylik begränsning av ansökningsrätten komma uppenbarligen många skoldistrikt i det läget, att de vid återbesättandet av ledigblivna tjänster eller besättandet av nya ofta bliva nödsakade att förrätta sitt val mellan sökande, som varken med avseende på antalet eller med hänsyn till kvalifikationerna motsvara vad som eljest brukat stå till distriktets förfogande vid motsvarande valtillfällen. Att detta förhållande kan bliva menligt nog för skolväsendet i distrikt, där man vinnlagt sig om att alltid hålla detta på en hög nivå, är tydligt. Å andra sidan kan icke heller förbises de allvarliga olägenheter, som den föreslagna ordningen kommer att vålla de lärare, vilka i förlitande på en blivande befordran till ordinarie i flera år uppehållit befattningar som vikarierande eller extra ordinarie lärare vid en skola men nu genom att ansökningsrätten till dylika tjänster förbehålles åt en helt annan lärarkategori plötsligt finna sig utestängda från de påräknade befordringsmöjligheterna för oviss tid.

Gent emot här berörda intressen, som måste betraktas såsom både naturliga och berättigade, ställa sig emellertid andra, som på grund av förhållandenas makt tilltvinga sig hänsyn. Särskilt två omständigheter, den un-

der senare år minskade nativiteten och de samtidigt förbättrade kommunikationerna på landsbygden, ha aktualiserat frågan om åtgärder för indragning av skolor med allt för ringa barnantal och centralisering av skolväsendet i vissa fall genom anordnande av skolskjutsar. Det statsekonomiska intresset kräver, att de besparingar, som härigenom kunna göras, även bli tillvaratagna. Detta lär dock ej kunna ske med mindre än att ordinarie lärare, vilkas tjänster ej längre äro behöfliga, erhålla annan liknande befattning. Hellre än att detta skall ordnas medelst tvångsförflyttning av lärare, vilket otvivelaktigt mången gång skulle framkalla missnöje och bitterhet icke blott hos den transporterade utan även hos det skoldistrikt, som skulle bliva tvingat mottaga honom, bör en sådan utväg prövas, genom vilken, inom de gränser, som måste dragas för att de åsyftade tjänstindragningarna över huvud skola komma till stånd, den största möjliga frihet må kunna tillförsäkras båda parter. De sakkunnigas förslag avser just att anvisa en dylik utväg.

Om sålunda genom realiserandet av de sakkunnigas förslag de rena skolintressena i åtskilliga avseenden måste anses få vika för de ekonomiska intressena, bör dock icke alldeles bortses från att förslaget, samtidigt som dess huvudändamål är att praktiskt lösa problemet om de överflödiga lärartjänsternas indragning, även kan i vissa fall medföra pedagogiska fördelar. Indragning av skolor med ringa barnantal och på grund därav ofta även med en svag organisationsform skulle ofta komma att ha till följd ifrågasvarande barns transport till en skola av högre form och med bättre resurser över huvud taget. I den mån förslaget kommer att giva upphov till lämpliga anordningar i sådant hänseende, kan det tydligen sägas vara till gagn även från undervisningens synpunkt.

Efter prövning av de sakkunnigas förslag och med hänsyn till de förhållanden, som för närvarande i förevarande avseenden skapa ett visst tvångsläge, har överstyrelsen funnit sig böra i allmänhet taget giva sin anslutning till den av de sakkunniga anvisade lösningen.

De föreslagna bestämmelserna böra dock i vissa avseenden modifieras.

Överstyrelsen vill sålunda först erinra om att det syfte, som avses med den nu föreliggande utredningen och därpå grundade förslag, redan blivit i någon mån tillgodosett genom de ändringar i gällande folkskolestadga, vilka vidtagits genom Kungl. Maj:ts kungörelse den 30 december 1932 (nr 582). Enligt dessa nya bestämmelser skola folk- och småskolans lärare för framtiden anställas icke vid viss skola eller å viss tjänst utan vid distriktets skolor i allmänhet. Härigenom möjliggöres, att, vid uppkommen ledighet å lärartjänst, till denna tjänst kan förflyttas lärare å annan inom distriktet inrättad tjänst av samma slag, som prövats icke vidare vara behöflig. Sålunda kunna — i synnerhet när det gäller större skoldistrikt med ett flertal lärartjänster — redan med nuvarande bestämmelser i många fall nödiga åtgärder vidtagas för anpassning av lärartjänsternas antal med hänseende till det förefintliga behovet. Då det måste betraktas som lyckligast och enklast, om dylik reglering kan ordnas inom distriktet såsom en dess inre angelägenhet, anser överstyrelsen, att sådana lärartjänster, rörande vilka det kan konstateras, att de antingen genom innehavarens avgång eller genom hans förflyttning inom distriktet i samband med företagen omorganisation av skolväsendet, inom viss kortare tid kunna indragas böra undantagas från att uppföras å den förteckning över skoldistrikt med indragbara tjänster, vilken är avsedd att bliva resultatet av i punkterna 1—3 av de sakkunniga föreslagna åtgärder.

Det synes överstyrelsen vidare önskvärt, att den undersökning, som det enligt punkt 1 skulle åligga varje skolråd att inom viss tid efter bestämmelsernas ikraftträdande företaga, bör avse en begränsad tid. Skulle en dylik undersökning inriktas på obestämd tid framåt, komme den givetvis att bliva grundad på många osäkerhetsmoment, varigenom kunde inträffa, att tjänster skulle komma att betecknas såsom indragbara, vilka framdeles komme att visa sig väl behövlige för skolväsendet. Följden bleve, att rätt att söka tjänst, som kungjorts ledig endast för lärare å överflödig tjänst, skulle tillfalla även lärare, vilkas tjänster varken efter deras avgång eller kanske sedermera i verkligheten bleve indragna. Och även om tjänsten med visshet kunde indragas inom exempelvis fem år, skulle det ej vara lämpligt, att innehavare av sådan tjänst utestängde lärare, vilkens befattning skulle kunna indragas inom en väsentligt närmare tidpunkt. *Den skolrådet åliggande undersökningen rörande möjligheten att indraga lärartjänster anser överstyrelsen fördenskull böra begränsas till att avse endast de närmaste tre åren.* En sådan bestämmelse torde alltså komma att medföra, att det för närvarande befintliga överskottet av lärartjänster kan snabbare absorberas, än om ansökningsrätt till lediga tjänster medges lärare från distrikt, inom vilka indragning av tjänst kan ske först vid en längre fram liggande tidpunkt. Före ovannämnda tids utgång bör en ny undersökning hava verkställts för uttrönande av huruvida behov av tjänstindragning ännu föreligger eller eljest tillkommit, varjämte ytterligare undersökningar må företagas, då skolrådet finner anledning därtill eller då skolöverstyrelsen därom förordnar.

I fråga om nu berörda undersökning ha de sakkunniga hävdadt, att den jämväl bör taga sikte på, huruvida antalet behövlige lärartjänster må kunna nedbringas genom anordnande av skolskjutsar eller skolbarns inackordering. Skall anordnande av skolskjutsar tagas i betraktande som möjlighet för indragning av lärartjänst, måste distriktet givetvis äga förvisning om huruvida det i sådant fall har att påräkna statsbidrag för dylikt ändamål. Detta i sin tur förutsätter, att de av riksdagen anvisade medlen till statsbidrag för anordnande av skolskjutsar erhålla karaktären av förslagsanslag. Under sådan förutsättning finner överstyrelsen ej anledning till erinran mot de sakkunnigas förslag i detta avseende. Beträffande möjligheten att indraga lärartjänst genom anordnande av inackordering för skolbarn bör emellertid bemärkas, att statsbidraget till dylik inackordering för närvarande uppgår till endast 15,000 kronor för hela riket utom de fyra nordligaste länen och säkerligen för den närmaste tiden icke kan påräknas komma att utgå av förslagsanslag, varför denna synpunkt vid här ifrågavarande undersökning synes nu böra lämnas å sido. Skulle däremot anslaget få karaktären av förslagsanslag, bör givetvis hänsyn kunna tagas även till tjänstindragning på grund av barns inackordering, och har överstyrelsen i så fall intet att erinra mot att jämväl denna synpunkt anges i bestämmelserna.

Bestämmelserna i punkt 4 utgå ifrån att inspektionsområdena skulle utgöra de enheter, inom vilka vart för sig avvecklingen av överflödiga lärartjänster bör äga rum. Mot den motivering härför, som de sakkunniga anföra å sid. 9—10 i betänkandet har överstyrelsen intet att erinra.

Enligt samma punkt skulle rättighet att anmäla sig som sökande till tjänst med begränsad ansökningsrätt tillkomma icke endast lärare å tjänster, vilka prövats vara obehövlige, utan även övriga lärare i distrikt, där

sådan obehövlig tjänst finnes. Denna omständighet finner överstyrelsen vara av synnerlig vikt icke blott med hänsyn till en snabbare avveckling av de överflödiga tjänsterna utan även med hänsyn till de ledigannonserade tjänsterna, vilka därigenom tydligen kunna påräkna ett något mera omfattande antal aspiranter, än om de förbehållas enbart åt dem, som uppehålla överflödiga tjänster. I många fall — särskilt beträffande A-skolor — måste det ock möta svårigheter att avgöra, *vilken* lärartjänst som bör betecknas såsom överflödig. Emellertid synes det överstyrelsen, som om i nu berörda hänseende ett undantag från möjligheten att söka tjänst med begränsad ansökningsrätt borde stipuleras. I punkten 5 föreskrives, att begränsning av ansökningsrätten icke må kungöras i fråga om lärartjänst, som i vederbörlig ordning är förenad med organist-, klockar- eller kyrkosångarbefattning. Detta undantag synes väl motiverat. Men i analogi härmed torde då böra föreskrivas, *att innehavare av dylika förenade befattningar är undantagen från ansökningsrätt till tjänst av här ifrågasvarande slag, även om han är anställd i skoldistrikt, där överflödig tjänst finnes.*

De sakkunniga ha i punkt 5 velat lämna åt skolöverstyrelsen att, »då särskilda skäl sådant föranleda», medgiva, att lärartjänst må kungöras ledig utan i föregående punkt föreskriven begränsning av ansökningsrätten. Ehuru dylika avgöranden säkerligen stundom kunna bli förenade med ej ringa svårigheter, torde likväl en dylik undantagsbestämmelse böra göras, enär fall helt visst kunna förekomma, då den skäligen behöver tillämpas. Som exempel i detta avseende utöver dem de sakkunniga anfört vill överstyrelsen erinra om det av en norrlandsinspektör gjorda påpekandet, att ett distrikt med finsktalande befolkning genom begränsningen av ansökningsrätten till en ledig småskolläraryrkesbefattning kunde bli nödsakat välja en sökande, som ej behärskade finska språket. I dylikt fall kan tydligtvis en dispensbestämmelse, sådan de sakkunniga föreslå i punkt 5 c), vara av behovet påkallad.

I punkterna 6—9 ha de sakkunniga formulerat bestämmelser, hur vid tillsättandet av tjänst, som kungjorts ledig med begränsning av ansökningsrätten, skall tillgå. Givetvis kan det, såsom åtskilliga folkskolinspektörer gjort, ifrågasättas, huruvida icke ett skoldistrikt borde även i dessa undantagsfall i överensstämmelse med § 20 i folkskolestadgan äga rätt att kräva fullständigt förslag, upptagande tre sökande, innan val måste anställas. Häremot kan invändas, att, då det är önskvärt att indragning av övertaliga lärartjänster må kunna försiggå under så kort tidsperiod som möjligt, det torde vara lämpligt att omedelbart tillämpa sådana restriktioner, som måste anses medföra för dylikt ändamål nödig effekt. Det är överstyrelsens förhoppning att den nu föreslagna begränsningen i skoldistriktens valrätt skall få till följd en relativt hastig avveckling inom de olika inspektionsområdena, vilken sålunda skall leda till att den fria ansökningsrätten snart nog må kunna utan vidare tillämpas. Härigenom kan den föreslagna anordningen i realiteten sägas få karaktären av ett provisorium, som, när förhållandena ändrat sig, kommer att upphöra av sig självt. Att, såsom vissa inspektörer ifrågasätta, redan på förhand begränsa detta provisorium till ett visst antal år, torde därför näppeligen vara erforderligt.

För den händelse i något fall skulle visa sig omöjligt att erhålla sökande på grund därav, att den lediga tjänsten anses särskilt oförmånlig, skulle,

enligt de sakkunnigas förslag, skolöverstyrelsen kunna hos Kungl. Maj:t hemställa om beviljande av visst belopp av statsmedel såsom gottgörelse för flyttningskostnader m. m. åt lärare, som efter ansökan erhålla tjänsten, varefter denna änyo skulle — med av överstyrelsen bestämd begränsning — kungöras ledig med angivande av ifrågavarande statsbidrags storlek. Lämpligheten av en dylik åtgärd finner överstyrelsen för sin del tvivelaktig. Frånsett den av en inspektör antydda omständigheten, att en tjänst, som vid själva ledigkungörandet på ovannämnda sätt formligen utpekades såsom oförmånlig, svårligen skulle locka sökande, även om ett kontant belopp till flyttningshjälp m. m. erhöles, torde förslaget i praktiken komma att visa sig svårt att på rättvist och lämpligt sätt realisera. Att på förhand beräkna det belopp, som i varje särskilt fall kunde anses skäligt, lär knappast kunna ske annat än efter tämligen godtyckliga grunder. Ifrågasättas kan även, om anslag för dylikt ändamål, såsom de sakkunniga tänkt sig, bör utgå från förslagsanslaget till avlöning åt lärare vid folkskolor. Då överstyrelsen hyser den uppfattningen, att förslaget om flyttningsersättning i här berörda fall icke skulle komma att medföra den med det samma avsedda effekten, och att vid dess tillämpande skulle komma att uppstå praktiska svårigheter av flera slag, finner sig överstyrelsen *böra avstyrka, vad de sakkunniga i punkt 8 föreslå*. Då brist på sökande till en oförmånlig befattning yppar sig, återstår alltid utvägen att tjänsten kungöres ledig med fri ansökningsrätt.

Sista punkten i de sakkunnigas förslag upptager bestämmelser om sätet för ledigkungörande av tjänst, till vilken ansökningsrätten är begränsad. I detta avseende vill överstyrelsen endast göra följande erinran. De sakkunniga föreslå, att kungörelse om här ifrågavarande ledighet skall — utom i den tidning, i vilken officiella meddelanden offentliggöras — införas i de facktidningar, som av skolöverstyrelsen bestämmas. Vid granskning av detta de sakkunnigas förslag bör icke förbises, att jämlikt Kungl. Maj:ts instruktion för skolöverstyrelsen besvär över överstyrelsens beslut kunna hos Kungl. Maj:t anföras. Det kan med tämligen stor säkerhet förutsets, att sådana tidningsorgan, som till äventyrs ej bleve av överstyrelsen upptagna bland de obligatoriska annonsorganen, icke alltid skulle låta sig utan vidare nöja med överstyrelsens beslut, och att frågan i så fall bleve hänskjuten till Kungl. Maj:ts avgörande. Det synes vid sådant förhållande lämpligare, att *bestämmelse om i vilka tidningar annonsering skall ske redan från början gives av Kungl. Maj:t*.

Framkomna förslag om obligatorisk annonsering även i vissa ortstidningar anser sig överstyrelsen av rent praktiska skäl ej böra förorda.

Överstyrelsen vill till slut även beröra frågan, i vad mån skoldistrikts uraktlåtenhet att ställa sig till efterrättelse vad sålunda skulle komma att föreskrivas bör medföra några påföljder. Givet är, att om dessa föreskrifter skola för det allmänna få den besparingseffekt, som skulle vara deras väsentliga syftemål, är det av synnerlig vikt, att de bliva till fullo respekterade. Överstyrelsen förutsätter därför i likhet med de sakkunniga, att skyldigheten att efterfölja de nu föreslagna bestämmelserna bör likställas med de plikter, som eljest åligga ett skoldistrikt beträffande skolväsendet, och vilkas åsidosättande författningssenligt medföra förlust av statsbidrag. Under denna förutsättning synes ej nödigt att till själva bestämmelserna foga någon särskild punkt rörande nämnda påföljd.

Jämlikt de synpunkter, som överstyrelsen i det föregående framhållit,

har överstyrelsen ansett sig böra ifrågasätta vissa ändringar i de sakkunnigas förslag till bestämmelser rörande nu föreliggande ärende. Vid utarbetandet av dessa ändringsförslag har det visat sig, att de flesta punkterna därvid måste komma att beröras, ehuru ofta blott i rent formellt hänseende. Enligt överstyrelsens mening torde det emellertid ej vara lämpligt, att dessa bestämmelser till sin ordalydelse bliva av riksdagen fastställda. Det synes i stället böra förbehållas Kungl. Maj:t att vid utfärdande av författning i ärendet giva åt bestämmelserna den slutliga utformningen.

På grund av vad överstyrelsen sålunda anfört och med tillstyrkande i allt väsentligt av de sakkunnigas förslag föreslår skolöverstyrelsen, att bestämmelserna givas i huvudsak följande innehåll:

1. Det åligger varje skolråd att inom tre månader efter det kungörelse härom trätt i kraft hava undersökt, huruvida inom skoldistriktet finnes lärartjänst, som på grund av minskat barnantal, skolväsendets centralisering genom skolskjutsar, barns hänvisning till annat skoldistrikt eller andra omständigheter skulle kunna indragas, därest tjänsten bleve ledig. Denna undersökning skall avse tiden intill den 1 juli 1936. Före utgången av sistnämnda tid skall ny sådan undersökning, omfattande samtliga skoldistrikt och avseende ytterligare tre år, hava verkställts. Dylig undersökning må därjämte företagas inom visst skoldistrikt, då skolrådet finner anledning därtill eller skolöverstyrelsen därom förordnar.

2. Med ledning av den verkställda utredningen uppgör skolrådet förslag rörande antalet inom skoldistriktet behövliga lärartjänster. Sedan skolrådet inhämtat vederbörande folkskolinspektörs yttrande över förslaget, upptager skolrådet ärendet till ytterligare handläggning. Äro skolrådet och folkskolinspektören därvid ense, skall i skolrådets protokoll angivas antalet inom skoldistriktet behövliga lärartjänster av olika slag samt i förekommande fall antalet dylika tjänster, vilka kunna indragas. Härvid skall särskilt angivas, huru många av dessa tjänster som kunna inom den tid, undersökningen omfattar, på grund av lärares pensionering eller andra omständigheter, indragas genom åtgärder inom distriktet. Utdrag ur det justerade protokollet tillställs omedelbart folkskolinspektören. Kunna skolrådet och folkskolinspektören icke enas, skall ärendet av skolrådet underställas skolöverstyrelsens avgörande.

Sedan ärendet sålunda slutbehandlats, underrättas lärarkåren av skolrådet om resultatet av undersökningen samt erinras i förekommande fall om den särställning i fråga om ansökningsrätt till vissa tjänster, lärarna inom distriktet jämlikt punkt 4 erhållit.

3. Folkskolinspektören skall upprätta och föra förteckning, upptagande dels de inspektionsområdet tillhörande skoldistrikt, inom vilka enligt den verkställda undersökningen antalet lärartjänster kan minskas, dels ock antalet övertaliga lärartjänster av olika slag inom vart och ett av ifrågavarande skoldistrikt. I detta antal skola dock icke inräknas de lärartjänster, vilkas innehavare, inom den tid förteckningen avser, beräknas komma att antingen avgå eller kunna erhålla annan tjänst inom skoldistriktet. Avskrift av förteckningen tillställs skolöverstyrelsen, hos vilken även ändringar i förteckningen anmälas.

4. Då jämlikt § 19 mom. 1 d) folkskolestadgan tjänst skall kungöras ledig, skall skolrådet från vederbörande folkskolinspektör inhämta, huru-

vida inom inspektionsområdet finnes skoldistrikt med sådan övertalig lärartjänst, som skall finnas uppförd å den i punkt 3 omnämnda förteckningen. Är detta fallet, lämnar folkskolinspektören uppgift å dessa skoldistrikt, varefter skolrådet kungör tjänsten ledig till ansökan. Ansökningsrätt tillkommer därvid ordinarie eller tills vidare anställda lärare från de av folkskolinspektören uppgivna skoldistrikten, dock med undantag för lärare, vilkens tjänst är i föreskriven ordning förenad med organist-, klockare- eller kyrkosångarebefattning. Ordinarie lärartjänster vid småskola, tjänster för lärare med anställning tills vidare vid mindre folkskola eller såsom biträdande lärare vid folkskola skola i detta sammanhang betraktas såsom tjänster av samma slag.

5. Lärartjänst må kungöras ledig utan i punkt 4 föreskriven begränsning av ansökningsrätten;

a) om folkskolinspektören meddelat, att det inom inspektionsområdet icke finnes skoldistrikt med övertaliga lärartjänster av ifrågavarande slag,

b) om lärartjänsten är i föreskriven ordning förenad med organist-, klockare- eller kyrkosångarebefattning samt

c) om skolöverstyrelsen, då särskilda skäl sådant föranleda, därtill lämnat medgivande.

6. Hava två eller flera behöriga sökande anmält sig till tjänst med begränsad ansökningsrätt enligt punkt 4, skall förslag upprättas och val ske med iakttagande i tillämpliga delar av vad därom föreskrives i folkskolestadgan.

7. Anmäler sig endast en behörig sökande, och vill skolrådet icke låta sig därmed nöja, eller ingen behörig sökande, skall skolrådet anmäla förhållandet för skolöverstyrelsen, som har att besluta, hur med tjänstens tillsättande skall förfaras. Därvid må överstyrelsen även kunna bestämma, att tjänsten skall kungöras ledig med ansökningsrätt jämväl för lärare inom annat av överstyrelsen angivet inspektionsområde, vilka äga den särskilda ansökningsrätt, som avses i punkt 4.

8. Anmäla sig icke minst två behöriga sökande, då tjänst jämlikt bestämmelserna i punkt 7 ånyo förklarats ledig, må skolrådet äga att kungöra tjänsten ledig utan begränsning av ansökningsrätten.

9. Då tjänst förklaras ledig med ansökningsrätt endast för lärare från vissa av vederbörande folkskolinspektör uppgivna skoldistrikt inom samma inspektionsområde, som det tjänsten tillhör, skola dessa skoldistrikt angivas i kungörelsen. Har den begränsade ansökningsrätten genom beslut av skolöverstyrelsen utsträckts även till lärare från annat inspektionsområde, skola de av överstyrelsen bestämda inspektionsområdena angivas i kungörelsen. Sökande till tjänst med begränsad ansökningsrätt i annat inspektionsområde än det, inom vilket han är anställd, skall till ansökan utom eljest erforderliga handlingar även foga av vederbörande folkskolinspektör utfärdat intyg därom, att sökanden innehar sådan anställning, som medför behörighet att söka tjänst, vilken förklarats ledig med begränsad ansökningsrätt. Sådant intyg må icke vara utfärdat tidigare än två månader före ansökningstidens utgång.

Kungörelse enligt bestämmelserna här ovan av ledig lärartjänst skall utom i den tidning, i vilken officiella meddelanden offentliggöras, införas i den eller de facktidningar, som av Kungl. Maj:t bestämmas.

Svenska stadsförbundets styrelse har i yttrande den 10 februari 1933 avstyrkt förslaget under anförande av bland annat följande:

I likhet med de sakkunniga anser styrelsen det böra anstå med längre gående åtgärder i föreliggande ärende, helst till dess statsmakterna tagit slutlig ställning till skatteutjämningsberedningens förslag, i vad detta avser statens förhållande till folkskoleundervisningen. Styrelsen delar också de sakkunnigas mening, att ett dylikt uppskov dock icke med nödvändighet behöver hindra mindre vittgående försök att få till stånd en indragning av tjänster, som visa sig icke längre vara påkallade.

Det framlagda förslaget synes emellertid ägnat att medföra bestämda olägenheter ur städernas synpunkt. Vid deras folkskolor finnas anställda extra ordinarie lärare, som blivit väl förtrogna med arbetet vid skolorna och som haft anledning att räkna med en befordran vid uppkommen vakans. Med den begränsade ansökningsrätt, som nu tänkes genomförd, skulle en dylik befattningshavare i stad kunna få stå tillbaka för lärare från inspektionsdistriktets landsdel, till nackdel ej blott för den ifrågasvarande läraren själv utan sannolikt även för undervisningen i stadens skolor. Detta synes vara så mycket mindre rimligt, som städerna ofta nog genom beredande av extra förmåner sökt skaffa sig de mest kvalificerade lärarkrafterna. Av dessa skäl anser sig styrelsen icke kunna tillstyrka det föreliggande förslaget.

Styrelsen för *Svenska landskommunernas förbund* har vidare i yttrande den 15 februari 1933 anfört i huvudsak följande:

Mot det förslag, de sakkunniga framlagt, har styrelsen ingen egentlig erinran att göra. Visserligen förekommer i detsamma vissa begränsningar i kommunernas nuvarande självbestämmningsrätt bland annat däri att, om två behöriga sökande anmält sig till sådan med begränsad ansökningsrätt ledigförklarad tjänst, skall val mellan dessa två äga rum, ehuru ett skoldistrikt eljest kan göra anspråk på tre sökande. Betydelsen av en sådan begränsning synes emellertid icke böra överskattas, då därigenom påtagligen vinnas fördelar, som för kommunerna icke sakna betydelse.

Även föreskriften om att kungörelse rörande lärartjänster, som med begränsad ansökningsrätt ledigförklaras, skall utom i den tidning, i vilken officiella meddelanden offentliggöras, införas i de facktidningar, som av skolöverstyrelsen bestämmas, kan ge anledning till vissa erinringar. Då det emellertid får anses angeläget, att kännedom om dessa platsers ledigförklarande kommer till så vidsträckta kretsar som möjligt, vill styrelsen icke avstyrka en åtgärd, som eljest icke borde ifrågakomma.

Genom skatteutjämningsberedningens nyligen avgivna betänkande har viss omorganisation av folkskoleväsendet blivit ifrågasatt och ändring jämväl i lärarnas tjänsteförhållanden föreslagits. Under sådana förhållanden kan det ju synas, som skulle de sakkunnigas förslag böra behandlas i samband med beredningens betänkande. Styrelsen vill dock starkt understryka behovet av sådan ändring i gällande bestämmelser härutinnan så att möjlighet att indraga överflödiga lärartjänster snarast möjligt kan ernås. De sakkunnigas förslag synes genomförbart utan större rubbningar i nuvarande organisation och torde kunna föreläggas innevarande års riksdag. Härigenom skulle en viss erfarenhet kunna vinnas om systemets verkningar till ledning vid prövning av skatteutjämningsberedningens förslag.

I ärendet har vidare *statskontoret* den 2 februari 1933 avgivit yttrande, däri anföres bland annat:

Det synes statskontoret kunna dragas i tvivelsmål, om de föreslagna åtgärderna kunna i någon mera avsevärd omfattning bidra till minskande av antalet överflödiga lärartjänster vid folkskoleväsendet. Då emellertid berörda åtgärder äro av sådan art, att de vålla endast obetydlig ökning i arbetet för vederbörande statliga och kommunala myndigheter, och särskilda kostnader uppstå i anledning av desamma endast i den mån syftemålet med åtgärderna står att vinna, vill statskontoret icke motsätta sig ett genomförande av det framlagda förslaget, mot vars detaljer statskontoret icke funnit anledning till erinran.

Departement-
schefen.

Folkskoleväsendet har under åtskilliga år undergått en stark och snabb expansion. Under de senaste åren har emellertid gjort sig gällande en kraftig tendens till minskning i nativiteten, varigenom flerstädes folk- och småskolornas lärjungeantal starkt sjunkit. Härigenom hava påkallats åtgärder för nedskärning av folkskoleväsendets i många avseenden alltför breda organisatoriska grundval och vissa åtgärder med detta syftemål hava också redan vidtagits. Genom de av mig i det föregående omnämnda, nyligen vidtagna åtgärderna, torde visserligen åtskilliga fördelar i detta avseende hava vunnits. Emellertid har en av de största olägenheterna vid rationaliseringssträvandena varit lärarkårens starka bundenhet vid skoldistriktet. Ett upphävande av denna bristande rörlighet hos lärarpersonalen genom en utvidgning av lärarnas flyttningsskyldighet har under diskussionen och bland annat av min företrädare i ämbetet befunnits kunna innebära betydande möjligheter till en mera noggrann anpassning av lärarkrafternas antal efter föreliggande behov.

De i ärendet tillkallade sakkunniga hava stannat vid att föreslå vissa åtgärder för förflyttning på frivillighetens väg av lärare mellan skoldistriktet. De i ärendet hörda myndigheterna hava tämligen enhälligt biträtt denna grundläggande princip i förslaget.

Så som ärendet nu ligger till, är jag icke för närvarande beredd att taga ståndpunkt till frågan om tvångsföreskrifter av ena eller andra slaget utan håller före, att det torde vara lämpligast att under nuvarande förhållanden söka sig fram på den av de sakkunniga anvisade vägen. Nu ifrågasatta åtgärder torde emellertid böra betraktas som provisoriska anordningar, vilkas verkningar först synas böra avvaktas, innan ärendet på nytt upptages.

De av de sakkunniga framlagda förslagen med de av skolöverstyrelsen däri föreslagna ändringarna synes mig kunna i allt väsentligt godtagas. I vissa enstaka punkter torde det bliva erforderligt vidtaga smärre modifierationer. Bestämmelserna synas icke för det närvarande böra införlivas med folkskolestadgan utan utfärdas såsom en fristående kungörelse. Då bestämmelsernas slutliga avfattning ej synes behöva underställas riksdagen, torde det ej vara på sin plats att här ingå på frågan om föreskrifternas närmare utformning. Jag anser det därför tillräckligt, att Kungl.

Maj:t inhämtar riksdagens mening, huruvida riksdagen har något att erinra emot de grundläggande principer för ovannämnda syftemåls vinnande, som av de sakkunniga föreslagits.

Jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att förklara sig icke hava något att erinra emot att för beredande av ökade möjligheter att indraga lärartjänster vid folkskoleväsendet föreskrifter utfärdas i huvudsaklig överensstämmelse med vad ovan angivits.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall till riksdagen avlätas.

Ur protokollet:

Anna Meurling.